

Ewa Frankiewicz

"Ciernistą drogą : wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848 -1939)", Chepil M., Lublin 2011 : [recenzja]

Pedagogika Rodziny 2/1, 256-259

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Frankiewicz
Lubelska Szkoła Wyższa w Rykach

Chepil M., *Ciernistą drogą. Wychowanie narodowe dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej (1848 -1939)*

LTN, Lublin 2011, ss. 444.

Każde społeczeństwo dysponuje własną interpretacją narodowych dziejów, ukształtowaną zarówno przez przeszłość, jak i czas teraźniejszy oraz marzenia o lepszej przyszłości. Często bywa to jedna wykładnia, lecz niezadko pojawia się ich wiele, a na ich treść i układ wewnętrzny wywiera wpływ niemal wszystko, co nas otacza. Zmieniają się władcy i rządy, cele polityki wewnętrznej i zagranicznej, relacje z sąsiadami, sojusze i układy. Najtrwalszym smarem historii bywa jednak krew i łzy niewinnych ludzi, przede wszystkim zaś bezbronnych kobiet i dzieci. To stany „normalne” w stosunkach między narodami, które posiadają własne państwo. Jak jednak powinniśmy się odnosić do tych narodów i społeczności, które albo wchodzą w skład państw wielonarodowych o charakterze federacyjnym, lub też imperiów funkcjonujących na zasadzie *divide et impera*? Co powinniśmy o nich wiedzieć, by lepiej zrozumieć ich potrzeby i marzenia o niepodległości? W jaki sposób odnosić się do nich wtedy, gdy po wiekach nareszcie uzyskały niepodległość? A wiedzieć o tym Polakom wypada, gdyż sami jako naród byliśmy pozbawieni niepodległości przez 123 lata, kiedy Polski brakowało na mapie Europy.

W 2011 roku na polskim rynku czytelnicy ukazała się obszerna monografia, poświęcona wychowaniu narodowemu dzieci i młodzieży ukraińskiej w Galicji i II Rzeczypospolitej, w niełatwych politycznie i społecznie latach 1848–1939. Autorka monografii to doświadczony nauczyciel akademicki, pedagog i historyk oświaty Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwona

Franki w Drohobyczu. Jest osobą szczególnie wrażliwą na kwestię poszerzania wiedzy o potrzebach i aspiracjach naukowych zarówno Ukraińców, jak i Polaków.

Praca ta jest szczególnie istotna dla polskiego czytelnika, z uwagi na fakt, iż jest pierwszą monografią pióra ukraińskiego badacza, opublikowaną w całości w języku polskim, słaba bowiem znajomość języka ukraińskiego wśród Polaków nie pozwala zazwyczaj na rzetelne poznanie dorobku naukowego Ukrainy. Tymczasem recenzowana monografia jest doskonałym źródłem informacji nie tylko w zakresie wychowania narodowego młodzieży ukraińskiej jako całości, ale także, a może przede wszystkim, źródłem wiedzy na temat rodziny ukraińskiej i jej roli wobec kształtowania się świadomości narodowej. Jest także swoistym świadectwem historycznego myślenia wielu ludzi za graniczną rzeką.

Monografia składa się z wykazu skrótów, wstępu, pięciu problemowych rozdziałów, podsumowania, bibliografii, streszczeń w trzech językach, aneksu, indeksu nazwisk oraz indeksu miejscowości. Ukazuje teoretyczne refleksje przedstawicieli ukraińskiej myśli pedagogicznej oraz praktyczne uwarunkowania kształtowania się świadomości narodowej ukraińskich uczniów Galicji i II Rzeczypospolitej w wybranym okresie historycznym. Warto podkreślić, iż tytuł monografii stanowi dowód ukraińskiego podejścia do kwestii periodyzacji tej epoki z uwagi na brak niepodległego państwa ukraińskiego.

Struktura formalna pracy pozostaje logicznie uporządkowana i może stać się podstawą dalszych naukowych rozważań. Podawane przez autorkę informacje są rzetelnym odbiciem źródeł naukowych, wnioski zaś starannie przemyślane i wyważone w ocenie.

We wstępie (s. 9–14) autorka omawia stan źródeł drukowanych oraz archiwaliów zarówno polskich, jak i ukraińskich, wyjaśnia przekraczanie ram czasowych w odniesieniu do rozdziałów pierwszego i drugiego, stosowane skróty oraz przyczyny ich różnej interpretacji. Charakteryzuje także strukturę chronologiczno – problemową pracy w odniesieniu do kolejnych rozdziałów.

Rozdział pierwszy (s. 15–67) stanowi wprowadzenie do dalszych dywagacji, autorka bowiem skoncentrowała się na kwestii kształtowania poczucia świadomości narodowej wśród ukraińskiej młodzieży. Zwrócona tu została uwaga na podstawy źródłowe, warunki społeczno–polityczne i edukacyjno–oświatowe, podkreślono także problematykę rozwoju kultu-

ralnego, którego niezbędnym warunkiem miałyby być odrodzenie narodo-wo-kulturalne.

Rozdział drugi (s. 69–141) omawia podstawy teoretyczne wychowania narodowego i kształtowania tożsamości narodowej dzieci i młodzieży ukraińskiej, jak również kwestię ukraińskiego prawa oświatowego oraz problematykę kulturalnej, gospodarczej i naukowej działalności Ukraińców w latach 1848–1939.

Rozdziały trzeci (s. 143–187) i czwarty (s. 189–269) są szczególnie ważne z punktu widzenia pedagogiki rodziny i roli tej ostatniej w kształtowaniu wychowania narodowego, bowiem przy niedostatku narodowych szkół ukraińskich to właśnie rodzina pozostawała w tamtym okresie najważniejszym czynnikiem budzenia świadomości narodowej. Rodzina ukraińska jest tu przedstawiona jako najważniejsze środowisko kreujące podstawowe wartości narodowe. Zostało tu wzięte pod uwagę zarówno ukraińskie, jak i obcojęzyczne piśmiennictwo w rozmaitych ujęciach i przekonaniach, zaś język literacki w fascynujący sposób zabiera nas na wyprawę ku poznaniu tego aspektu ukraińskich dziejów wychowania.

W rozdziale czwartym, bardzo obszernym, wymagającym szczególnej refleksji czytelnika, tak polskiego, jak i ukraińskiego, autorka precyzyjnie ukazała ramy formalnoprawne oraz podstawy realizacji konkretnych treści programowych, obowiązujących w ówczesnych programach edukacyjnych. Wszechstronna analiza działalności dydaktyczno-wychowawczej ukraińskiej szkoły oraz działań wychowawczych nauczycieli nie jest pozbawiona wejrzenia w sytuacje narodościowo trudne, o silnym zabarwieniu emocjonalnym, niekiedy wręcz drażliwe dla czytelnika obojga sąsiadujących krajów⁸⁷.

Rozdział piąty (s. 271–350) daje obraz funkcjonowania cerkwi greckokatolickiej oraz wybranych instytucji i organizacji społecznych na polu budowania narodowej świadomości młodego pokolenia Ukraińców.

Krótkie podsumowanie (s. 351–358) obrazuje całość dokonań badawczych autorki i przeprowadzone przez nią analizy, zaś bogata bibliografia (s. 359–386) ukazuje wysiłek naukowy i motywację do przekazania polskiemu odbiorcy jak najpełniejszego obrazu zasygnalizowanego w tytule pracy problemu.

⁸⁷ R. Kucha, Mariya Chepil, *Kształtowanie świadomości narodowej młodzieży uczącej się w Galicji (1848–1939)*, Drohobycz 2005, ss. 359 + 1 nlb, [w:] „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, t. XXVI – 2006, s. 266.

Strony od 387 do 403 zostały przeznaczone na trzy streszczenia: w języku angielskim, niemieckim oraz ukraińskim, zaś na stronach od 405 do 444 mieści się obszerny aneks, a także noty biograficzne najwybitniejszych ukraińskich pedagogów Galicji drugiej połowy XIX i pierwszej połowy XX stulecia i indeks miejscowości użytych w tekście recenzowanej pracy.

Całość dokonań badawczych Profesor Mariyi Chepil otwiera nowe, nieznane jeszcze drogi naukowych rozważań oraz międzynarodowej współpracy Polaków i Ukraińców w zakresie pedagogiki rodziny i historii oświaty, na nieprzyjaznym gruncie przeszłych i teraźniejszych mitów, narosłych przez lata wzajemnych niechęci i uprzedzeń, stereotypów i braku tolerancji⁸⁸. Monografia ta powinna znaleźć się na liście obowiązkowych lektur współczesnego historyka wychowania, nauczyciela historii, a także pedagoga, jest bowiem pouczającą lekturą, w której autorka nie obawiała się zagadnień trudnych, wieloznacznych, różnorodnie definiowanych po obu stronach granicznej rzeki. Książka ta to zarazem pierwszy krok na trudnej drodze w kierunku obiektywizacji ocen pojedynczych wydarzeń i procesów narodowościowych, one bowiem powinny poprzedzać przygotowanie dojrzałej historyczno-oświatowej i pedagogicznej syntezy przygotowanej wspólnie przez badaczy polskich i ukraińskich.

⁸⁸ G. Motyka, *Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła”. Konflikt polsko-ukraiński 1943–1947*, Kraków 2011, s. 5. Zob. także: E. Frankiewicz, *Współpraca naukowo-badawcza polskich i ukraińskich historyków wychowania oraz jej rezultaty* (RKPS), s. 4.